

Pavao Pavličić

**PARODIJSKI ASPEKTI BAROKNIH KOMIČNIH
POEMA U HRVATSKOJ KNJIZEVNOSTI**

I.

I u hrvatskoj i u drugim književnostima mediteranskoga kruga barok je bio razdoblje kad se pred pisca postavljalo najviše izvanliterarnih zahtjeva, kad je kontrola nad pisanom riječju bila po najbudnija, i kad je bilo jasnije no igda što se i kako smije, a što opet ne smije pisati. Otuda u djelima baroknih stvaralaca — pa i hrvatskih — toliko pravovjernosti, otuda u njima toliko davanja bogu božjega, otuda, napokon, i relativna sigurnost s kojom nerijetko možemo utvrditi što je pisac napisao zato što je htio, a što opet zato što je morao, pa makar i vjerujući da baš tako hoće. A ipak, barok je istodobno i doba kad ima najviše kršenja propisa, kad se javlja najveći broj parodija, kad se pisci najviše šale s ozbiljnom književnošću koju — istodobno — i sami pišu. A nije rijetko da i jedno i drugo nađemo u istome djelu.

Kad je pak riječ o komičnim poemama što se u baroku javljaju, stanje je ponešto složenije. One nam se — bar u prvome

svom sloju — ne ukazuju kao izravne parodije na neki tip književnosti koji se tada poštuje ili se poštovao ranije, nego prije svoju komičnost zasnivaju na činjenici da se u njima tom, ozbiljnom književnošću, počinje baviti neki lik koji je tome posve nevješt. Tako je s *Dervišem* Stijepe Đurđevića, tako s Bunićevim *Gorštakom*, tako s *Marunkom* Ignjata Đurđevića: u sva se tri slučaja radi o osobama nevještima metafori i ljubavnome pjesništvu, što uporno nastoje govoriti načinom koji im ne odgovara. Uz to, ti likovi posjeduju izrazite osobine što su ih Dubrovčani pripisivali stanovnicima nekih krajeva izvan svojega grada: Marunko je Mlječanin, Gorštak živi u pustoši, a Derviš dolazi iz Bosne. Stvar u Dubrovniku nije bila bez tradicije: dovoljno je podsjetiti na Držićeva starca Grižulu koji je svojim nevještima skladanjem petrarkističkih stihova svakako jako zasmijavao suvremenu publiku.

I doista, taj je aspekt dubrovačkoga šegačenja sa stanovnicima drugih krajeva, sa seljacima koji pokušavaju biti učeni, zarana zapažen u našoj književnoj znanosti, te odmah doveden u vezu sa sličnim pojavama na drugoj strani Jadrana. I premda su se naši učenjaci — zanimajući se najčešće sveukupnim opusima pojedinih pjesnika ili pak samo najvažnijim njihovim djelima — rijetko zastavljali baš na komičnim poemama, dovoljno je ovdje spomenuti samo Dragoljuba Pavlovića koji u svojoj knjizi *Iz književne i kulturne istorije Dubrovnika*¹, u radu *Parodije ljubavne i pastoralne poezije u dubrovačkoj književnosti*, Suze Marunkove Ignjata Đurđevića dovodi u svezu s djelom talijanskoga pisca Francesca Donija *Le stanze dello Sparpaglia alla Silvana, sua innamorata*. Ovo će povezivanje zacijelo biti i umjesno i korisno, ali ono je utoliko zgodnije zato što predstavlja upućivanje na daljnju razradu ove misli i na to da se ogleđa kako stoji stvar s drugim sličnim poemama u hrvatskoj književnosti.

A sličnih poema ima, i upravo je ta sličnost ono što traži da se njima pozabavimo. Potrebno je zato ovdje uočiti jednu važnu činjenicu i uspostaviti jednu ne manje važnu distinkciju. Prvo, odmah je očito da postoje stanovite, sasvim određene dodirne točke među hrvatskim baroknim komičnim poemama, te da te točke treba nastojati osvijetliti i utvrditi im smisao i podrijetlo. Drugo, u takvu se slučaju valja ograničiti na komične poeme jednoga tipa, upravo onoga tipa u koji spada djelo Bunićevo i pjesmotvori starijega i mlađega Đurđevića, poeme naima, u kojima se osoba kojoj to ne pristaje u dužem monologu obraća drugoj osobi slična ili višeg stanja, udvarajući joj se na način koji sama smatra ugrađenim, učenim, pa čak i književnim.

Pri takvu se poslu postavljaju dva pitanja: prvo, na koji bi ga način trebalo poduzeti, i drugo, čemu on može koristiti, točnije,

¹ Sarajevo 1956.

koje su mu mogućnosti i gdje su mu granice. Na prvo se pitanje može odgovoriti kako — pri današnjem stanju naših znanja o tim djelima — može biti zanimljivo saznati koje su bitne točke u kojima se ta djela dodiruju, ne ulazeći u njihove povijesne i kritičke implikacije. To je djelomice i odgovor na drugo pitanje: takav posao, naime, ne može dati odlučujućih rezultata za povijesnu ili kritičku revalorizaciju djela o kojima je riječ, ali može pripomoći stvaranju temelja za nju.

Ipak, on možda može dopustiti zaključivanje o dvjema stvarima: prvo, u kakvu su odnosu barokne komične poeme naspram suvremene im književnosti i literature koja im je prethodila; i drugo, zašto su djela koja su posrijedi slična, zašto ih je moguće dovesti u vezu. Tako se sličnost među baroknim komičnim poemama ukazuje u dvojakome svjetlu: ona je, s jedne strane, predmet istraživanja, a s druge je strane tek jedan od elemenata za zaključivanje o onome čemu će takvo ispitivanje dovesti. A takav bi postupak mogao biti koristan upravo zbog jasnoće kojom pokazuje svoja ograničenja.

Da bismo međutim imali mogućnost da i provjerimo ono o čemu zaključujemo, dobro će biti uvesti u razgovor još jedno djelo — *Suze Prdonjine*, koje su nastale u XIX. stoljeću, kad je veliko doba Dubrovnika već prošlo, ali ipak u Dubrovniku, dvjesta godina poslije *Derviša* i oko sto godina poslije *Suza Marunkovih*. I tu se, naime, radi o ubogu udvaraču koji na nespretn način nudi brak svojoj dragoj; elementi za usporedbu, dakle, postoje. A ta bi usporedba trebala pokazati koliko su zajedničke karakteristike baroknih komičnih poema preživjele sve do Kaznačića, a koliko su se izgubile, a samim tim onda i koliko je koja od njih bila doista bitna za svako djelo posebno, te, napokon, koliko su autori i čitatelji smatrali te značajke presudnima za komične poeme kao književna djela.

II.

Pogledajmo najprije koje su i kakve zajedničke osobine hrvatskih baroknih komičnih poema, potkrepljujući ih primjerima iz *Derviša*² Stijepa Đurđevića, iz *Gorštaka*³ Ivana Bunića Vučića i iz *Suza*

² Svi navodi iz *Derviša* su prema tekstu u *Antologiji dubrovačke lirike*, sastavio Dragoljub Pavlović, Beograd 1960.

³ Svi navodi iz *Gorštaka* su prema izdanju *Djela Dživa Bunića Vučića*, priredio Milan Ratković, Stari pisci hrvatski, knjiga 35.

*Marunkovih*⁴ Ignjata Đurđevića, dodajući odmah zatim i navode iz *Kaznačićevih Suza Prdonjinih*.⁵

1. Rečeno je već ranije, kako se u komičnim poemama junak kojemu to ne pristaje redovito uzima udvarati na kakav smiješan način. I upravo je to točka na kojoj svi naši autori grade komičnost svojega lika: i Derviš, i Gorštak i Marunko, naime, najviše nastoje dokazati kako nisu nepodobni za pravu lirsku ljubav, nego su osobe u svakom pogledu dostojne poštovanja. A smatrajući u svojoj neukosti imutak osnovnom pretpostavkom one vrsti ljubavi i udvaranja koju drže otmjenom, oni nude darove i opisuju svoje imanje, ne bi li tako pridobili odabranicu svoga srca.

U *Dervišu* Stijepe Đurđevića situacija je ovakva: cijeli spjev (koji obasiže ravno pedeset osmeračkih sestina nime *ababcc*) zapravo je monolog bosanskog derviša što ga ovaj izgovara lijepoj Dubrovkinji zaklinjući je da mu pokloni ljubav. Pjesnik nigdje u spjevu ne daje svojega komentara, niti uopće ikako uzima riječ. Kaže Dedo Derviš:

Nijesam čoban ni kopile,
jok, ja nijesam kiridžija,—
od kadune ja sam vile
s kom me rodi čelebija
da čemu me već ne grliš?—
plemenit sam Dedo derviš!⁶

A dalje:

To li neć' me pomilovat
er sam Dedo siromaše,
vala ću ti dar darovat
ki podoban jes za paše,
ako ti ga milo primiš—
milostiv sam Dedo derviš!

Sve što imam na sem sviti,
me tekije lijepu zgradu
ja ću tebi pokloniti
i oko nje svu livadu,
tvoj teferič da tuj staviš—
dobrostitiv sam Dedo derviš!⁷

Bunićev Gorštak nije nespretni stranac, nego, očito, osoba iz okolice Dubrovnika, što se udvara svojoj Zorki pastirci. Djelo ima

⁴ Svi navodi iz *Suza Marunkovih* su prema izdanju *Djela Injacija Džordži*, priredio Milan Rešetar, SPH 24.

⁵ Svi navodi iz *Suza Prdonjinih* su prema knjizi *Pjesme razlike Antuna Kaznačića*, Dubrovnik 1879.

⁶ Stihovi 97—102.

⁷ Stihovi 109—119.

trideset i pet osmeračkih katrena rime *abab*, a pjesnik uzima riječ samo u jednoj strofi, trećoj po redu, izražavajući pohvalu Gorštakovoj pjesmi, za koju je jasno da nije ni lijepa ni umilna. Gorštak ovako snubi svoju dragu:

Velika sam ja plemena,
slavni svi su moji bili,
od koljena do koljena
grabili su i gusili.

Nije ovčara ni pastira
koji od mene veće ima
mlijeka, masla, mlada sira
ili je ljeto, ili zima.

Nije drugoga goranina
ki nada mnom zdrži veće
meda, žita, voća i vina,
muke, stoke i odjeće.⁸

Marunko Ignjata Đurđevića seljak je s Mljetu koji se, u planini, kod blaga, pati u ljubavnim mukama, jer mu njegova odbačena Pavica, djevojka iz Bačopolja na Mljetu, ne odgovara na udvaranje. Pjesan ima pedeset i šest strofa rime *ababcc*, koje uglavnom sadrže Marunkov monolog, dok se pisac javlja samo na početku, informirajući nas o Marunkovu stanju i raspoloženju. Marunko svoja dobra nabraja na posve komičan način: on ne samo da to čini nespretno, nego navodi i cijenu onoga što posjeduje:

Za moć tebi ljepši biti
s strane od tijela donje i gornje
i za opanke ne nositi,
za perperu kupih škornje
i košulju novu odzgara,
svaki lakat po dva dnara.⁹

I dalje:

Imam petnaes koza, svaka
skotnica je prva u stadu,
imam vola jur trećaka
i šarulju kravu mladu,
i tovarca od pet dukata
koga ljubim kako brata.¹⁰

Kaznačićev Prdonja je, kako možemo odmah zaključiti, a i autor to napominje, dubrovački *ridikul*, osoba koja je doista po-

⁸ Stihovi 53—64.

⁹ Stihovi 193—198.

¹⁰ Stihovi 211—216.

stojala. To ovome spjevu daje nešto drukčiji ton, ali je situacija slična: Prdonja sjedi na ribarnici i drži monolog o svojoj ljubavi u osmeračkim strofama *ababcc*.

Nisam, Mare, bez ičesa,
Imam sve što ljudi imaju,
Imam kruha, vina, mesa,
Imam ribe na prodaju,
Imam gaće od nankina
pokojnoga Tabakina.¹¹

A na drugome mjestu:

Slamnica mi jest spremljena
Riganoga od trljiza,
Nekoliko jest vremena
Da ju kupih u Puljiza,
Budemo se kad vjenčati
Na njoj ću te povaljati.¹²

2. Sva ova djela, bez iznimke, posvećuju mnogo pozornosti i izbijaju velik dio komičnih efekata iz junakovu pohvale ljepoti drage i njegovu opisu »gospojine« okrutnosti. Ta pohvala, redovito, želi biti vrlo lirski, ali ispada smiješna zbog nespretnosti u pripodobljivanju, a opis dragine oholosti htio bi biti što ekspresivniji, ali je redovito i odviše ekspresivan, pa je učinak upravo suprotan onome što udvarač želi. Derviš Dedo Stijepe Đurđevića ovako hvali ljepotu svoje izabranice:

Od repate ljepša s zvezde
i od sunca i od zore,
punija si dike i gizde
negli čičak posred gore,
a sva u licu ružom captiš,
ja sam Dedo smamljen Derviš!

Pobjelja si nego gruda
prem ožeta mlijeka vlaška,
ali, vajmeh, gnjevna i huda,
moja od mene srca baška
bez milosti svak čas držiš,—
uvrijedjen sam Dedo derviš!¹³

Kao što se vidi, dervišev je govor mješavina prispodoba iz njegovog svakodnevnog života i naučenih, literarnih (donekle krivo

¹¹ Stihovi 79—84.

¹² Stihovi 91—96.

¹³ Stihovi 7—18.

uporabljenih) metafora, kao što je ona »sva u licu ružom captiš«, što očito priziva starije dubrovačke petrarkiste. Slično je i u sli- jedecim stihovima, kojima Dedo želi izraziti veličinu svoje ljubavi:

Od pilava draža s meni
i od masla i od meda,
ali pogled tvoj ljuveni
smrtno bude tužna Deda—
kad ga oholo k njem obratiš,—
žalostan sam Dedo derviš!¹⁴

Ovdje »pogled ljuveni« koji inače, po tradiciji, biva uspoređen sa strijelom, nije preciziran, ali zadržava sposobnost da bude. Ipak, strijele se Dedo prisjeća nešto kasnije, kad mu, uz srce, rani i jetru:

Nu, od mene ti ne bježi,
ljubav er te, moja lijepa,
u mom srcu zabilježi
zlatnom strijelom kom ga cijepa,
kojom džiger svedj moj raniš,—
ustrijeljen sam Dedo derviš!¹⁵

Bunićev Gorštak ne posvećuje toliko mjesta opisu svoje Zorke, koliko se jada s njezine okrutnosti i nastoji tu okrutnost što je moguće bolje opisati. Kaže on:

Zorko slatka, Zorka lipa,
pače vrijedu srca moga,
vele grčja od nalipa
i čemera otrovnoga,

zašto ljepos tvoja mori
o nesvijesna pastjerice,
ko te služi, ko te dvori,
od života ubojice?

Vidj' me kô me s' obranila,
da nije lijeka mojoj rani,
vidj' me kô me s' razdrpila
kroz drag pogled tvoj sunčani.¹⁶

Postupak kojim ovdje Bunić stvara komične efekte dvojak je: naj- prije, Gorštak, umjesto da svoju ljubavnu muku uspoređuje s otrovom, on — nespretno kakav jest — s otrovom uspoređuje Zorku samu; osim toga, on upotrebljava preteške riječi, pa veli kako

¹⁴ Stihovi 31—36.

¹⁵ Stihovi 55—60.

¹⁶ Stihovi 13—24.

ga je ona razdrpila, kao da je riječ u najmanju ruku o medvjedu. I doista, hvaleći se podvizima na koje se je spravan odlučiti zbog ljubavi, on veli:

Vuku iz usta ja ureda
tve ovčice drpio bih
i bez straha ja medvjeda
na boj vrli pozivo bih.¹⁷

Marunko Ignjata Đurđevića također nadugačko opisuje svoju Pavicu uspoređujući je s onim što inače najviše voli, pa veli ovako:

Ljepša mi si neg danica,
bjelja si mi velje od snijega,
draža mi si neg salčica,
sladja neg loj od bubrega,
ljepše vonjaš oznojena
negli savur od pečena.¹⁸

I još više:

Imaš sapi od aršina,
prsi vile, lica ohola,
facu od pura mlijeka i vina
i svako oko pusto od vola;
ah, vidje li Mljet dosada
ljepoticu taku ikada!¹⁹

Ovdje se tradicionalne literarne usporedbe (lijepa kao danica, bijela poput snijega) stavljaju tik uz druge, koje su po Marunkovu mišljenju jače, a većina njih je iz kulinarske sfere, što je, u svezi s uvriježenim dubrovačkim mišljenjem o čudnim prehrabnim navikama Mlječana, za suvremena čitatelja moralo imati jak učinak. Slično je i kad Marunko opisuje svoje jade s neuslišane ljubavi:

Kad spim, u snu grde u licu
nemani me straše priko;
kada žvaćem ječmenicu,
grka mi je ko riziko;
kad popijem žmujo vina
pari mi se mižurina.²⁰

I Kaznačićev Prdonja više govori o vlastitim ljubavnim jadima nego o ljepoti ljubljene; razlog bi tome mogao biti i taj što je Kaznačićevu čitaocu ta Mara, kao i Prdonja, morala biti dobro znana. Ovako vapi Prdonja:

¹⁷ Stihovi 33—36.

¹⁸ Stihovi 151—156.

¹⁹ Stihovi 163—168.

²⁰ Stihovi 97—102.

Ako jadnik probudim se
Netom biela zora svane,
Vas u znoju razstopim se,
nešto u meni ko prah plane,
I pečem se na žeravi
Medj ugljenim od ljubavi.

Ah, da je ovdje, tužan rečem,
polak mene Mare moja,
Da me vidi gdje se pečem
Ciec ljuvenog nepokoja,
Od žalosti u sto mrvica
Pukla bi joj žigerica.²¹

Ovakvih mjesta ima u spjevu još, ali je, mislim, i ovo dovoljno da pokaže kako se u Kaznačićevu spjevu komični efekti stvaraju na potpuno isti način kao i u njegovih prethodnika.

3. Treći element koji nalazimo u svijju pjesnika jest okoliš u kojemu se junaci nalaze, sredina koja im je bliska i koju smatraju svojom, te u nju pozivaju svoju draganu. Negdje je taj okoliš dat eksplicitno, negdje ga naslućujemo iz junakovih riječi, ali je uvijek on jedan od elemenata na kojima pjesnik gradi komičnost situacije i komičnost junaka: neprikladnost okoliša tvori jak kontrast prema lirskom ugođaju što ga zaljubljenici žele postići.

Derviš se nalazi na nekom neodređenom mjestu, ali možemo naslutiti u kakvoj se sredini kreće: on je pred kućom svoje ljubljene, na mjestu koje je inače obilježeno dosta literarno: raniji su pjesnici mnogo govorili o prozoru svoje drage i njezinu dvoru. Samo, oni su to činili drukčije nego Dedo, koji veli ovako:

Eto uhljen ja se skitam
i ucviljen ja se tučem,
prid dvorom ti ja mahnitam,
skačem, plačem i jaučem
vikajući: što me moriš?
umoren sam Dedo derviš!²²

Osim toga, Dedo je veoma svjestan neznatne idiličnosti mjesta na kojemu se nalazi i svojega čekanja pod prozorom:

Plačan Dedo već ne ruča,
niti veće kafu srka,
neg gologlav, bez papuča,
po najvećem snijegu trka

²¹ Stihovi 43—54.

²² Stihovi 157—162.

cić plamena kim ga goriš, —
urušen sam Dedo derviš!²³

Bunićev Gorštak nalazi se negdje u planini, na mjestu, dakle, koje je inače vrlo pogodno za ljubavna očitovanja i ima dugu književnu tradiciju. Ali, elementi koje on dovodi u vezu sa svojom ljubavlju posve su neuobičajeni. Na samom početku spjeva on veli:

Nadmite se, dipli moje,
da ja budem pripijevati
ljepos Zorke, me gospoje,
koja život moj prikrati.
Jeju, meni ti pomози
hukajući na moj govor,
na moju se pjesan prosi
noćna ptico, taki odgovor.²⁴

Slično je i s Marunkom. Samo, ovdje pjesnik daje svoj uvod opisujući neidilični okoliš u kojemu se Marunko nalazi:

Gdi u dublju, ka bez ploda
obrasla je zemlja i kami
i Vrbova leži voda
među trstjem i žabami,
ter okolo kniješte i bježe
ćuci i noćne kukovježe,
pus Marunko i samoćan
na trišlju se tu nasloni
vas užežen i nemoćan
ljuvenoj srceboni,
cić Pavice, za kom gine
babopoljske djevićine.²⁵

Tu je sve drukčije no što je čitatelj navikao: trešnjja, čuju se žabe, umjesto slavuja pjevaju sove, pa je tu čak i magarac.

A Kaznačićev Prdonja je u gradu, ali ne na kakvu mjestu zgodnu za ljubavna očitovanja, nego na ribarnici:

Na ribarskoj prošetnici
Kuju vali plaću od mora,
Na jablanskoj sjedeć štici
Kuju zadrži hrek od bora,
I s britvicom u rukami,
Pus Prdonja u mukami.²⁶

²³ Stihovi 253—258.

²⁴ Stihovi 1—8.

²⁵ Stihovi 1—12.

²⁶ Stihovi 1—6.

Kao što se vidi, u svih je pjesnika u svima trima elementima situacija slična, i to slična u mjeri koja ne ostavlja mjesta sumnji da se doista radi o nečemu za spjeveve prilično važnomu. A upravo nas ta činjenica nuka da te sličnosti podrobnije promotrimo.

III.

Na početku je rečeno kako je cilj ovoga razmatranja da otvori mogućnost zaključivanja o uzrocima sličnosti među baroknim komičnim poemama i o značenju tih zajedničkih crta za djela. Nakon ovakvoga pokušaja analize pokazuje se, mislim, kako se odgovor i na prvo i na drugo pitanje — naime na pitanje o uzroku i na pitanje o značenju — sastaje u jednoj točki koja nas ujedno uvodi u slijedeću dimenziju tih zajedničkih crta, u njihov smisao. Ta je točka parodija.

Očigledno je, naime, kako su sve bitne crte koje smo pobrojali, kako su svi oslonci pjesnika pri ustrojavanju djela uvijek stavljeni u odnos prema jednom književnom predlošku, prema jednome tipu literature kakva se pisala u Dubrovniku prije i za vrijeme nastajanja komičnih poema, pa su je često pisali i autori o kojima je ovdje riječ. Tu bismo literaturu općenito i približno mogli nazvati pastoralnom i petrarkističkom. Pastoralni njezin aspekt uočljiviji je u komičnomu spjevu Bunića i Ignjata Đurđevića, dok je petrarkistički naglašeniji u *Dervišu*. Ili, da kažemo s aspekta dotirnih crta što smo ih pobrojali, uočljiviji je pastoralni element u opisu okoliša i onoga čime zaljubljenik raspolaže, dok je petrarkistički aspekt očitiji u načinu udvaranja komičnih junaka. Ipak, razgraničenje što je što ne mora ovdje biti presudno: važnije je, mislim, konstatirati kako je podvrgnut parodiji jedan svijet koji se u svijesti pjesnika i čitalaca uvijek osjeća kao literaran s jedne, a kao konvencionalan i tradicionalan s druge strane.

Postavimo li stvar tako, otvaraju nam se i nove mogućnosti tumačenja dotirnih crta kojima smo se ovdje pozabavili: one tako prestaju biti samo sličnosti i samo dokazi veza među hrvatskim pjesnicima onoga razdoblja, a postaju aspektima parodije, razinama odnosa pjesnika prema književnoj konvenciji i naslijeđenim dobrima hrvatske književnosti prije komičnih poema.

1. Doista, prvu od zapaženih dotirnih crta, onu koja se odnosi na junakovo inzistiranje na tome da je on pravi i punopravni pripadnik ljuvenog, dakle pastoralnog, petrarkističkog, ili, ukratko, literarnog svijeta, možemo sada tumačiti kao parodiju na konvencionalne književne junake. Time što su za junake uzete osobe koje junacima ne mogu biti, otkriveno je naličje onih likova koji mogu biti literarnim junacima, pa to i jesu, pokazane su njihove slabe točke i oni se sad ukazuju u novome svjetlu. Doista, Derviš, Gor-

štak i Marunko ne mogu postojati niti biti smiješni bez ozbiljnih književnih predložaka koji su im prethodili. Ali, s druge strane, ozbiljni likovi će se također, odsad, nakon pojave komičnih, uvijek promatrati sa stanovitom rezervom, i oni će uvijek biti u opasnosti da se preveć približe nespretnim i ubogim udvaračima iz komičnih poema. Na taj je način stvorena ravnoteža kojom i ozbiljna i parodijska strana samo dobivaju.

2. Drugu od navedenih dodirnih točaka, junakovu nespretnu pohvalu ljubljenoj i jadanje zbog njezine okrutnosti možemo, u skladu s onim što je rečeno, tumačiti kao parodiju na jezik i metaforiku petrarkističkih i pastoralnih djela. Jer, govor komičnih junaka nije ništa drugo do naličje institucionaliziranoga pjesničkog jezika, konvencionalne dikcije i pjesničkih slika, ili pak njihovo dovođenje do krajnjih konzekvenca. Marunku je njegova Pavica lijepa kao korov, Gorštak svoju Zorku naziva otrovom i nalipom, a Derviš svoju Dubrovkinju naziva haramijom. I ne samo to: Stijepo Đurđević staru metaforu o ljubavnikovu srcu što gori u ljuvenu plamu tjera dotle da srce biva ispečeno, pa Dedo kaže:

Ne, zvijerenja od nijednoga,
neg ti milo kurban tvorim
od pečena srca moga
ki u plamu svak čas gorim,
er pogledom svedj me prliš, —
izgorjen sam Dedo derviš.²⁷

Tako je i drugdje u ovome spjevu, tako je i s derviševim *makaronističkim* jezikom, mješavinom hrvatskih književnih izraza i turcizama, gdje se izgrađenome pjesničkom jeziku suprotstavljaju riječi iz druge sfere, za koju se smatra da je neknjiževna ili da pripada sasvim drugoj tradiciji.

Izvrćući ustaljene usporedbe i ostali pjesnički instrumentarij, ovi naši autori čine nešto veoma važno: oni pokazuju svoju svijest o tome da su posrijedi stvari konvencionalne, pokazuju kako im je jasno da je sve samo igra u kojoj se svaki element može okrenuti u svoju suprotnost, pokazuju — ukratko — svoje duboko poznavanje pjesničkog jezika kao materijala literature.

3. Treća od spomenutih dodirnih točaka, opis smiješnoga okoliša u kojemu se junak nalazi, a koji je suprotan idiličnu i pastoralnu (koze umjesto janjadi, diple u koje Gorštak svira, trešnja umjesto kakva plemenita drva) ukazuje nam se sada kao parodija literarnoga svijeta kao cjeline, njegova instrumentarija, njegovih navada. Pjesnici nastoje demitizirati taj svijet, nastoje ga dovesti u svezu sa svakodnevnom prozom koja je njegovo naličje, i tako

²⁷ Stihovi 204—210.

ga poljuljati. Na taj način oni dovode u pitanje i samu mogućnost (ili opravdanost) njegovoga postojanja.

A svemu se tomu pridružuje još jedan, četvrti element: to je parodija i na samo bavljenje ovim literarnim svijetom, na pridržavanje njegovih konvencija i na njegovo opisivanje. Drugim riječima, to je parodija i na samo bavljenje književnošću, ili bar ovom vrstom književnosti. Doista, svi se junaci na kraju predomisle, shvaćajući ispraznost svojega napora: Derviš odlučuje svoju dragu tužiti sudu zbog ljuvenog zla što mu ga je nanijela, Marunko tačoder, a Gorštak vješa svoje diple o granu, neka u njih vjetar svira.

Ali, ima još nešto što nije moguće dovoljno naglasiti: naši su pjesnici iste elemente koje u ovim svojim komičnim poemama parodiraju upotrebljavali u svojim drugim, *ozbiljnim* djelima. A ta su djela nastajala gotovo u isto vrijeme kad i komične poeme. Autori, dakle, ne parodiraju elemente petrarkističke i pastoralne literature zato što ih smatraju lošima ili književno istrošenima i neplodnima, nego zato što takvu, parodijsku uporabu književnoga instrumentarija smatraju naličjem vlastite literarne djelatnosti i, istodobno, poslom vrijednim stvaralačkoga napora i književno plodnim. Mislim, stoga, da nije presmjelo pretpostaviti kako naši pjesnici nisu ova svoja djela smatrali manje vrijednima od drugih, onih koja prihvaćaju naslijeđene književne konvencije. Zato je i bilo moguće da se ta djela razviju u nešto autentično i samostojno, u nešto toliko samo po sebi prepoznatljivo, da su se njihove značajke sačuvale čak i do Antuna Kaznačića, suvremenika ilirizma, koji nije imao što parodirati, a ipak su sve parodijske osobine komičnih poema nazočne i u njegovu djelu. Spomenuta dvojnost opusa hrvatskih baroknih pisaca najbolje govori o tome koliko su oni bili s jedne strane literati, a s druge pjesnici s vlastitim književnim svjetovima. A boljega dokaza o zrelosti jedne književne kulture gotovo da i ne treba.